

Kreativno-razvojne radionice u produženom boravku učenika od 1. do 3. razreda osnovne škole Autorski projekt Tko sam ja?

Odgoj danas za sutra:

Premošćivanje jaza između učionice i realnosti

3. međunarodna znanstvena i umjetnička konferencija Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Suvremene teme u odgoju i obrazovanju – STOO4 u suradnji s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti

Irena Vitaljić

Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskoga i Zdravstveno veleučilište u Zagrebu

irenavitaljic@gmail.com

Sekcija - Važnost umjetničkog obrazovanja

Broj rada: 063

Kategorija članka: Stručni rad

Sažetak

Produženi boravak u osnovnim školama omogućuje organizirani boravak djece nakon redovne nastave i pri tom pruža priliku za integraciju različitih aktivnosti, radionica i projekata. Osim što doprinose istraživanju nastavnog gradiva, ove aktivnosti stvaraju prostor i atmosferu za učenje igrom unutar vršnjačke skupine potičući razvoj i usvajanje razvojno primjerenih socijalnih i životnih vještina.

Budući da djeca najbolje zadovoljavaju svoje razvojne potrebe istraživanjem, kretanjem i igrom, osmišljen je autorski projekt Tko sam ja?, koji koristi igru kao glavni alat za iskustveno učenje u produženom boravku. Projekt se provodi nizom radionica koristeći metode dramskog odgoja, dramske igre, vježbe i odabrane tehnike aktivnih i tjelesno orijentiranih pristupa s elementima dječje psihodrame.

Integracija navedenih metoda usmjerena je na postizanje odgojnih i obrazovnih ciljeva. Učenje postaje implicitno, a primijenjeno u kontekstu aktivnosti pruža podršku za očuvanje mentalnog zdravlja te unapređuje školski kurikulum izvan redovne nastave.

Opisom metoda rada u produženom boravku i primjerima rada s učenicima u produženom boravku (integrirani razred prve tri godine osnovne škole) pokazat će se značaj i doprinos učenja igrom u odgojno-obrazovnom radu.

Ključne riječi:

igra; inovativni pristupi; iskustveno učenje; mentalno zdravlje; produženi boravak.

Uvod

Prilagođavanje kreativnih metoda i pristupa obveznom nastavnom planu i programu ima ključnu važnost u suvremenom obrazovanju. Takav holistički način rada olakšava stjecanje znanja i

potiče razvoj emocionalne inteligencije, kreativnosti i socijalnih vještina djece.

Autorski projekt *Tko sam ja?* razvijen je na temelju dugogodišnjeg rada u školi, u kazalištu, na Zdravstvenom veleučilištu, asistiranja na edukacijama Somatic Experiencing, SE (tjelesno orijentirani pristup), provođenja i promatranja dječje psihodrame te istraživanja utjecaja igre na usvajanje nastavnih sadržaja i razvoj učenika od prvog do trećeg razreda. Projekt se uspješno provodi od 2009. godine u OŠ K. Š. Gjalskoga u Zagrebu kao dio izvannastavne aktivnosti Kreativno-razvojna radionica u organiziranom vremenu produženog boravka učenika jednog razrednog odjeljenja od 1. do 3. razreda.

Krovna tema projekta *Tko sam ja?* jest *Dijete i komunikacija*, a ona se istražuje i provodi izvannastavnom aktivnosti koja obuhvaća niz podprojekata, kreativno-razvojnih i psiho-socijalnih radionica (u nastavku teksta: radionica) pod nazivom *Učenje igrom, Dramska, Medina pisma, Bubamarin let, Moji interesi, Moj ritam, Čitanje bajke, Stani-kreni!, Mašta može svašta, Dobar dan, prijatelji!* itd. Projekt *Tko sam ja?* kontinuirano se razvija i obogaćuje novim radionicama koje mogu prerasti u jednogodišnje podprojekte i oni dobivaju isti naziv kao i radionice iz kojih proizlaze.

Cilj je projekta stvaranje okruženja u kojem će učenici tijekom radionica aktivno učiti nastavne sadržaje istražujući načine komunikacije sa sobom, s drugima i sa svijetom. Na taj se način teži izgraditi most između školskih izazova i izazova odrastanja te zajedničkim istraživanjima potaknuti razvoj procesa koji promiče mentalno zdravlje.

Plan i program projekta i radionica usklađen je sa školskim godišnjim planom i programom te predviđa korelaciju s nizom sadržaja propisanih školskim nacionalnim kurikulumom Republike Hrvatske, a s naglaskom na glavnoj temi projekta *Dijete i komunikacija*. Plan i program osmišljen je s ciljem prilagodbe potrebama, interesima i razvojnim etapama učenika unutar trenutnog razrednog odjela kao i nastavnim sadržajima koje učenici trebaju usvojiti.

Iz tih razloga radionice mogu prerasti u jednogodišnje podprojekte koji se usmjeravaju istraživanju određene teme nizom integriranih metoda unutar glavne teme projekta te na taj način doprinijeti sveobuhvatnijem ostvarenju projekta *Tko sam ja?*. Tako osmišljen dinamičan i interaktivan pristup učenju potiče istraživanje, otkrivanje i produbljivanje novostečenih znanja i vještina, omogućuje integraciju naučenog u praktične vještine, podržava slobodno izražavanje i oslobađanje stvaralačkih potencijala te brine o mentalnom zdravlju učenika.

Voditeljica ovih aktivnosti učiteljica je razredne nastave s dodatno završenim edukacijama za integrativnu dječju terapeutkinju, psihodramsku terapeutkinju, SE praktičarku, asistenticu i dramsku pedagoginju, a grupu sudionika čine učenici njezinog razreda.

U radu će se prikazati kako se u radionicama integriraju metode dramskog odgoja, elementi dječje psihodrame i SE pristup učenju i poučavanju. Predstaviti će se metode korištene u radu, primjeri integracije u nastavni proces i način kako projekti provedeni radionicama pružaju jedinstvenu priliku za učenje igrom te potiču cjeloviti razvoj učenika unutar školskog okruženja.

Autorski projekt *Tko sam ja?*

Brze promjene u društvu postavljaju izazove pred odgojno-obrazovni sustav zahtijevajući uvođenje novih metoda, tehnologija i kurikula. Aktivno učenje, koje se sve više ističe kao dominantan pristup koji crpi inspiraciju iz integrativnog učenja i konstruktivističke teorije, nije dovoljno konceptualizirano te se nedovoljno primjenjuje u nastavnoj praksi. (Terhart, 2003). Psihološka, sociološka i pedagoška istraživanja potvrđuju da poticajna atmosfera u razredu može potaknuti razvoj pozitivnih odnosa među učenicima, spriječiti probleme u ponašanju te smanjiti rizik od negativnog ponašanja u nastavku školovanja.

Iz dostupnih znanstvenih i stručnih radova proizlazi da se u nastavnoj praksi škola u Republici Hrvatskoj primjenjuje širok spektar dramskih tehnika i metoda i potvrđeni su pozitivni učinci njihove primjene. Zvezdana Ladika svojim je djelima 1970. godine strukturirala prvu metodiku dramskog odgoja i dala značajan doprinos današnjoj praksi dramskog odgoja i pedagogije u Hrvatskoj.

Veliki utjecaj na povezivanje dramske umjetnosti, škole i svakodnevnog života ima Hrvatski centar za dramski odgoj. Značajna je uloga Učilišta Zagrebačkog kazališta mladih koje provodi obrazovne programe za voditelje školskih dramskih skupina te za studente Kroatistike i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ističe se i Poslijediplomski specijalistički studij dramske pedagogije na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. (Krušić, 2014).

Ideja primjene tehnika i metoda dramskog odgoja u redovnoj nastavi nije nova, ali nov je holistički pristup učeniku koji objedinjuje većinu teorija i znanstvenih spoznaja. Progresivističke pedagogije značajno su doprinijele cjelovitom pristupu učeniku a njihove teorije i metode uz manje prilagodbe ponovno se primjenjuju u suvremenom obrazovanju.

"Kreativna dramatika" način je rada Zvezdane Ladika koji je na pravcu promišljanja Jacoba L. Morena o spontanosti i kreativnosti usmjeren holističkom razvoju djeteta.

U školama i vrtićima pokazao se pristup psihijatrica Zane Dobroshi-Shita, nazvan improvizirana dramatizacija, učinkovitim za prevenciju poteškoća i kao podrška mentalnom zdravlju. Ovaj pristup opisan je kao spoj Ladikinih metoda i igre "Kao da..." prema teorijama K. Buhlera i E. Hurlock (Nikolić, 1983).

Praktičar i osnivač SE pristupa Peter Levine naglašava važnost sigurnog i poticajnog okruženja u razredu jer učenici mogu biti izložena različitim oblicima svakodnevnih izazova i traume koji mogu značajno utjecati na njihovo ponašanje, emocionalno stanje i učenje (Levine, 2017 i Levine i sur.,2021). Radovi ovog autora i njegove edukacije omogućuju učiteljima dublje razumijevanje utjecaja trauma na dječje ponašanje i učenje te ih opremaju alatima i tehnikama temeljenim na neuroznanosti, a potrebnima za stvaranje sigurnog i podržavajućeg okruženja u učionici.

Da bi se sve navedene teorijske postavke pretočile u pedagošku praksu, od školske godine 2008./9. razvijaju se i provode radionice i aktivnosti autorskog projekta Tko sam ja? u produženom boravku koje se temelje na metodama koje podržavaju holistički pristup učeniku iskustvenim učenjem.

Projektom Tko sam ja? istražuje se u radionicama krovna tema Dijete i komunikacija. Projekt se svakodnevno tijekom nastavne godine provodi s oko 25 učenika istog razreda u produženom boravku od prvog do trećeg razreda u trajanju od jednog školskog sata nizom već navedenih radionica koje mogu prerasti u podprojekte. Primjerice: Iz radionice Čitanje bajke (bajka Ružno pače H. C. Andersena lektirni je naslov iz Hrvatskog jezika) može nastati podprojekt Ružno pače u okviru kojeg se nizom aktivnosti može provoditi integracija s nastavnim sadržajima iz Prirode u društva, Matematike, Glazbenog odgoja, Tjelesnog odgoja i Likovnog odgoja. U radionici Moji interesi istražuje se život pataka. U radionici Učenje igrom učenici, inspirirani pričom, smišljaju zadatke riječima, crtaju matematičke skupove, dok u radionici Moj ritam učenici slušaju i pjevaju pjesme te plešu.

Na Dramskoj istražuje se tema Jesi li možda i ti „ružno pače“?. Aktivnosti uključuju čitanje bajke, crtanje i izradu likova i njihovog doma od raznih materijala, pisanje pisama, povezivanje teme bajke sa svakodnevnim situacijama i zajednički se stvara predstava Ružno pače. Poseban je naglasak na razumijevanju osjećaja „ružnog pačeta“ te promišljanja utjecaja ružnih riječi i postupaka na pojedince. Igrom, improvizacijama, zamjenom uloga, kombinacijom neverbalnih i verbalnih tehnika svaki učenik proživljava različita iskustva - doživljava osjećaja odbačenosti, pronalaska vlastitog mjesta u grupi koja pruža podršku i prihvaćanje. Prepoznavanjem i izražavanjem svojih osjećaja u sigurnom okruženju učenici uče suprotstaviti se nepravdi i vrijeđanju.

Zapažanja tijekom provedenih radionica i nakon njih pokazala su da su učenici sudjelovala s velikim interesom. Presentacija igrokaza na školskom Projektom danu omogućuje učenicima dijeljenje svojih spoznaja s ostatkom školske zajednice.

Svaka je navedena radionica strukturno podijeljena u tri dijela: uvodni dio sata (uglavnom razgovor ili/i dramske igre i refleksija), glavni dio sata (aktivnosti usmjerene na istraživanje zadane teme uz refleksiju) i završetak sata (dramska igra, refleksija i samoprocjena). Sve navedeno istovremeno obogaćuje glavni projekt Tko sam ja? istražujući temu Jesam li i ja „ružno pače“?.

Aktivnosti autorskog projekta Tko sam ja? raspoređene su prema mjesečnom planu uz korelaciju sa svim predmetima s naglaskom na Hrvatskom jeziku te istraživanju domena hrvatski jezik, komunikacija, književnost i stvaralaštvo, a vezano uz predmet Priroda i društvo prate se sve propisane teme: Škola i ja, Dom i obitelj, Snalaženje u vremenu, Brinem o sebi, okolišu i vremenu, Moje mjesto, Promet, Godišnja doba i Blagdani (sve navedene teme uglavnom se ponavljaju i proširuju u drugom i trećem razredu).

Sve radionice u sklopu projekta Tko sam ja? temelje se na integriranoj primjeni elemenata dramskog odgoja, dječje psihodrame i SE pristupa. Ovaj inovativni autorski koncept, razvijen u okviru autorskog projekta Tko sam ja?, nosi naziv TIGAR – Tjelesno istraživanje gradnje aktivnosti regulacijom koje se odvija dok se uči igrom.

Ovaj pristup usmjeren je na cjelovit razvoj djeteta iskustvenim učenjem, tjelesnom svjesnosti, prisutnošću i razvijanjem procesa samoregulacije, a istovremeno pruža učiteljima konkretne alate za svakodnevni rad. Učitelj u stvarnom vremenu prati grupnu dinamiku, prepoznaje izazove i koristi ih kao priliku za male intervencije – kada se dogodi da neki učenik ne

može pratiti redovnu aktivnost ili ako u grupi dođe do konflikta, trenutna se aktivnost zaustavlja, potiče se izražavanje osjećaja, aktivno slušanje i zajedničko rješavanje problema. Tako učenici ne uče samo teorijski “što napraviti” u određenoj situaciji, već rješavanje doživljavaju i provode u sigurnom okruženju. To je gradnja aktivnosti regulacijom u trenutku zbivanja.

Metode rada u radionicama projekta Tko sam ja?

U idućem će se poglavlju predstaviti metode rada korištene u radionicama i podprojektima da bi se dobio potreban okvir za razumijevanje procesa provedbe opisanih aktivnosti.

Metoda dramskog odgoja

Dramski odgoj obuhvaća skup tehnika i pristupa temeljenih na doživljenom, iskustvenom učenju kao osnovnom načinu poučavanja i teži postizanju sveobuhvatnog razvoja učenika. Dramskim odgojem postižu se sljedeći ciljevi: razvoj osjećaja pripadnosti grupi, poticanje jezičnih vještina, suočavanje s poteškoćama, problematičnim situacijama i njihovo rješavanje te poticanje kreativnosti pisanjem, crtanjem, čitanjem, promatranjem i istraživanjem (O'Neill, 1995).

Integracija dramskog odgoja u nastavni plan i program obogaćuje nastavni proces, olakšava usvajanje nastavnih sadržaja te potiče razvoj govornih i izražajnih vještina, maštu, kreativnost i razumijevanje društvene odgovornosti (Stanišić, 2015).

Dječja psihodrama

Dječja psihodrama u Hrvatskoj je relativno nova metoda rada s djecom. Vode je dječji integrativni psihoterapeuti. Ova aktivnost obično se odvija u manjim grupama djece (4 do 6) u dobi od 4 do 12 godina. Cilj je pružiti sigurno okruženje za igru u kojem učenici na simboličan način igraju svoje svakodnevne situacije i izazove da bi ih iskusili, procesuirali, pronašli rješenja i osnažili se za stvarni svijet. Voditeljski par aktivno sudjeluje u dječjoj igri. Prije sudjelovanja u grupi provodi se inicijalni razgovor s roditeljima. Radionice se održavaju jednom tjedno u trajanju od 60 minuta tijekom 6 do 15 susreta.

Iako za vođenje psihodrame treba certificirana izobrazba, elementi ove metode mogu se integrirati u rad produženog boravka.

Somatic Experiencing - SE

SE je tjelesno orijentiran i znanstveno utemeljen pristup za rad s fizičkim i psihičkim simptomima stresa, šoka i traume. Ovaj prirodni neurobiološki pristup temelji se na aktivnom uključivanju tijela u proces iscjeljivanja. On podržava živčani sustav da postupno dovrši nedovršene - fiziološke odgovore na izazovne situacije omogućujući oslobađanje blokirane energije u živčanom sustavu nakon traumatskog iskustva. SE pomaže da se osoba vrati u stanje ravnoteže i sigurnosti poticanjem samoregulacije živčanog sustava, a da se pritom ponovno ne aktiviraju traumatska sjećanja.

Primjer integracije metoda u provedbi radionice Dramska

U svakoj radionici moguće je prepoznati elemente pojedinih metoda prema specifičnim karakteristikama aktivnosti.

Elementi dramskog odgoja, igre i dječje psihodrame jasno su vidljivi u radionicama koje uključuju igru uloga, simboličku igru, zamišljene dijaloge, improvizaciju i kreativno izražavanje. Ovim aktivnostima učenici istražuju vlastita unutarnja stanja, međuljudske odnose i društvene situacije dok istovremeno uče ili ponavljaju nastavne sadržaje.

Elementi SE pristupa integrirani su u sve aktivnosti produženog boravka od prvog do trećeg razreda. Osobito su izraženi tijekom vođenih refleksija ili kada pojedinom učeniku ili grupi treba podrška u samoregulaciji. U tim trenucima koriste se jednostavne tjelesno usmjerene aktivnosti:

- „orijentacija” - podrazumijeva svjesno usmjeravanje pažnje na okolinu: pogledati oko sebe, primijetiti boje, oblike, zvukove – da bi se aktivirao osjećaj sigurnosti i prisutnosti u prostoru što pomaže učeniku da prođe neugodno iskustvo na regulirani način.

- „uzemljenje” - povezivanje s tijelom i tjelesnim senzacijama i osjećajem sigurnosti "ovdje i sada": usmjeravanje pažnje na osjet u stopalima, osjećaj tijela kako sjedi ili diše – ono što može pomoći učeniku osjetiti stabilnost i prisutnost u sadašnjem trenutku.

Iako su ove metode i pristupi proizašli iz terapijskih praksi, u okviru radionica koriste se isključivo u odgojno-obrazovne i razvojne svrhe.

Tijek Dramske radionice

Radionica započinje uvodnom igrom Pretvori se, pretvori u kućanski uređaj koja potiče spontanost, kreativnost i tjelesno izražavanje. Ova dramska igra kombinira elemente dječje psihodrame i SE pristupa. Učenici se tjelesno i simbolički pretvaraju u različite kućanske uređaje, što aktivira maštu, izražavanje pokretom, glasom i govorom te razvija suradnju i timski duh.

SE pristupom slijedi razgovor o karakteristikama jednog kućanskog uređaja u kojem učenici verbaliziraju svoja opažanja i iskustva i pritom jačaju svoje samopouzdanje. Prva grupa učenika pretvara se u taj aparat istražujući njegove osobine, funkcije i „osjećaje”, što razvija sposobnost refleksije te povezivanje tjelesnog iskustva s verbalnim izražavanjem.

Zatim u manjim grupama učenici stvaraju nove kućanske aparate i postupno smišljaju priču ili voditelj zadaje temu improvizacije. Aktivnost potiče međusobnu suradnju, empatiju te učenje interakcijom. Kombinacija metoda dramskog odgoja i dječje psihodrame omogućuje istraživanje uloga, odnosa i različitih perspektiva igrom.

U glavnom dijelu radionice slijedi improvizacija pod nazivom Život u obitelji kućanskih aparata. Učenici stvaraju i uvježbavaju scenu, razrađuju uloge (npr. Mama pegla) metodom dramskog odgoja i zatim simboličnom igrom „kao da” (elementom dječje psihodrame) izvode scenu. Dok su u učenici u ulogama, učiteljica prepoznaje da učenici preslikavaju iskustava iz vlastitog obiteljskog života i osigurava njihovo odigravanje u sigurnom prostoru igre. Smišljajući i igrajući igrokaz, učenici istražuju unutarnja emocionalna iskustva i obiteljske odnose te razvijaju

samopoštovanje i razumijevanje različitosti te postoji mogućnost doživljavanja korektivnog iskustva.

Na primjer: Učenici su osmislili priču u kojoj je lik Mame pegle često vruć, glasan i ljut, što izaziva strah kod Djece pegli. Učenici grupnim osmišljavanjem priče zajednički pronalaze rješenja, čime se primjenjuje SE pristup – podrška ostalih sudionika kao resurs za nošenje s izazovima. Učenici odlučuju da u priči Tata pegla izvadi mamin kabel iz utičnice čime se temperatura pegle smanjuje, ona postaje tiša i mirnija, a djeca doživljaju smiraj.

Tijekom improvizacije voditelj može zaustaviti izvedbu da bi proveo kratki intervju s likovima – tehnika iz dječje psihodrame. Time se istražuju unutarnji monolozi likova, osjećaji, senzacije i potrebe. Uloga se produbljuje, a učenici imaju priliku osvijestiti osobne reakcije i tražiti moguće alternative ponašanja likova.

Nakon izvedbe učenici sudjeluju u refleksiji: dijele kako su se osjećali u ulozi, što im se svidjelo, što im nije bilo ugodno i bi li sada nešto učinili drugačije. U ovom dijelu koriste se elementi dramskog odgoja, psihodrame i SE pristupa – omogućuje se verbalna i neverbalna obrada iskustva, izražavanje osobnim simbolima, slikama, pokretom ili gestom i podržava se integracija svega doživljenog.

U Dramskoj, kao i svim drugim radionicama projekta *Tko sam ja?*, sve se metode isprepleću tijekom rada nadopunjujući se i stvarajući bogato razvojno iskustvo učenika.

Primjeri iz prakse provođenja podprojekata i radionica autorskog projekta *Tko sam ja?*

Rad prikazuje primjere procesa radionica prilagođenih dobi i interesima učenika od prvog do trećeg razreda, provedene s jednom generacijom učenika. U prvom razredu predstavljene su etape nastanka radionica. U drugom razredu prikazana su tri podprojekta i jedna radionica te aktivnosti kojima se provode. Treći razred pokazuje rezultate istraživanja teme *Dijete i komunikacija* i napredak u razvoju: učenici koriste usvojene vještine stvarajući dramsku izvedbu.

Podprojekti od prvog do trećeg razreda osnovne škole (2021. - 2024. godina)

Polazak djece u prvi razred osnovne škole vrlo je značajan. Dijete ulazi u školsko okruženje koje sadrži specifične obveze, obrasce, pravila, kompromise i neusklađenosti s ritmom pojedinca. Mnoga djeca trebaju pomoć pri snalaženju u toj zahtjevnoj situaciji. Na primjer, kad dijete ulazi u složenije društvene odnose nego je do tada iskusilo, može se ponašati neprimjereno. Ponekad će razgovor pomoći, ali često će biti uzaludan jer dijete jednostavno ne razumije što ne radi dobro i zašto.

Dramske i psihodramske igre te niz vježbi i tehnika akcijskog i tjelesno orijentiranog pristupa djetetu pružaju drugačiju mogućnost sagledavanja vlastitog ponašanja. Mogućnošću ulaženja u različite uloge dijete iz više aspekata sagledava svoj trenutni problem koji može biti *Nitko se ne želi igrati sa mnom!* Dijete ne zna zašto se nitko ne želi s njim igrati, ne vidi svoje postupke, možda izrazitu zahtjevnost ili naglost. Dijete nije svjesno svog ponašanja, a neprekidno dobiva poruke: *Ne možeš k nama!*, *Ne želimo te!*, *Makni se!* te postupno gubi samopouzdanje, povlači se u sebe ili postaje agresivno. Radioničkim aktivnostima dijete osvještava i upoznaje

postupke koji će mu pomoći da se lakše snalazi i uspješnije prevladava svakodnevne prepreke u odnosima s vršnjacima. Tako spontano i nenametljivo prepoznaje ponašanje koje će mu omogućiti prilaženje i druženje s drugom djecom te otvara mogućnost za mijenjanje vlastitih obrazaca ponašanja od neprihvatljivih i neprimjerenih u prihvatljive i primjerene.

Tijek procesa u prvom razredu (školska godina 2021./22.)

1. etapa. Projekt Tko sam ja? započinje uvodnom radionicom pod nazivom Dobar dan, prijatelji! na kojoj se formira izvannastavna aktivnost i učenici se upoznaju sa sadržajem projekta i s nizom radionica kojima se projekt provodi, s naglaskom na podprojekt Učenje igrom u kojem učenici igrajući se usvajaju nastavne sadržaje. Tijekom ove radionice učenici predlažu simbole koji predstavljaju sadržaje radionica i crtaju ih na ploči kad se održava određena radionica. Na taj način sudjeluju u zajedničkom dogovoru plana i programa rada radionice. Radionica Dobar dan, prijatelji! provodi se svaki dan. Cilj je radionice istraživanje teme Tko sam ja? odgovaranjem na pitanje Kako sam upravo sad? te učenje dogovaranjem i osmišljavanjem dnevnog rasporeda i kvalitetnog korištenja vremena u uvjetima koji ih okružuju.

2. etapa. Tijekom radionica i prateći učenikov ritam učiteljica provodi početne vježbe i igre i oslobađa kreativnu spontanost učenika. Da bi dramske metode bile učinkovite, učiteljica postupno razumijeva individualne i grupne razvojne potrebe učenika te osmišljava igre kojima se na zabavan način usvajaju, vježbaju i ponavljaju nastavni sadržaji. Tako za nastavni sadržaj Dijelovi tijela i njihova funkcija u projektu Tko sam ja? na radionici Učenje igrom učenici oblikuju slova tijelom, na radionici Moj ritam stvaraju koreografije nastale tom igrom, slijedi izražavanje crtežom i postupno učenje pisanja slova.

3 etapa. Smišljaju se i ilustriraju priče, pjesme, koreografije i organiziraju se kratki scenski prikazi, predstave i koncerti. Uvodi se korištenje lutke kao metode učenja. Izrađuju se lutke od različitih predmeta, stvaraju se igrokazi, a naglasak je na tome da sve može postati lutka, samo je potrebno pronaći način kako je oživjeti. Učenici interaktivno komuniciraju s lutkom medvjedićem koji potiče kreativno rješavanje problema i osvještavanje različitosti. Plišana bubamara približava im funkcioniranje vlastitog tijela i mozga, uči ih verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji i nizom igara pokazuje kako mozak daje naredbe tijelu te kako se mozak i tijelo razvijaju u interakciji sa svijetom koji ih okružuje. Nastaju radionice Medina pisma i Bubamarin let na kojima se istražuju neke od sljedećih tema koje proizlaze iz nastavnih sadržaja, sati razrednika i dinamike razreda: Komunikacija, Moja prava i dužnosti, Kreativno rješavanje problema, Moje kvalitete i vrijednosti, Odgovornost...

Plišani medvjedić i bubamara postaju važni likovi koji se koriste sve do trećeg razreda kao razredni prijatelji. Oni pomažu učenicima u izražavanju osjećaja, boljem razumijevanju složenih situacija, rješavanju problema razgovorom ili zamjenom uloge s „plišancem“.

4. etapa. Tijekom cijele školske godine provodi se radionica Čitanje bajke i tema Moji interesi istražuje se na radionicama nizom aktivnosti. Kad učenici usvoje čitanje, čitaju ili smišljaju bajke te ih ilustriraju i igraju u Dramskoj gdje i razgovaraju o svojim interesima. Prolazeći proces svih radionica, uz vježbe refleksije, samoprocjene i procjene tijekom i nakon radionica, učenici imaju priliku predstaviti sebe i svoje interese, što rezultira stvaranjem knjige To sam ja. Na kraju

prvog razreda roditelji sudjeluju u zajedničkoj radionici s djecom ili se prikazuje scenski presjek svih provedenih aktivnosti u produženom boravku.

Na navedeni način postupno se ostvaruju zadani odgojno-obrazovni ishodi uz praćenje ostvarivanja i usvojenosti ciljeva zadanih kurikulumom.

Tijek procesa u drugom razredu (školska godina 2022./23.)

U drugom razredu aktivnostima radionica podprojekta Učenje igrom realiziraju se teme projekta Tko sam ja?. Obrađuje se tema Moj ritam i interesi i iz nje nastaje podprojekt Stani- Kreni i Moj ritam kojim se istražuje tema Tijelo kao instrument.

Slijedi sažeti opis i primjeri podprojekata Učenje igrom, Moj ritam i Stani-kreni i radionice Mali izumitelji.

Podprojekt Učenje igrom provodi se radionicama Dramska (koja je opisana u prvom poglavlju) i Mali izumitelj. Tema istraživanja je Kućanski aparati i Obitelj i rodbina. Cilj je ovih radionica ponavljanje i usvajanje naučenog nastavnog sadržaja uz povezivanje nastavnih jedinica iz područja Prirode i društva, Hrvatskog jezika i Likovne kulture radi poticanja individualizma i timskog rada te jačanja kreativnosti, mašte i samopouzdanja. Primjenjuju se metode dramskog odgoja s elementima dječje psihodrame i SE pristupa učenju igrom.

Tijekom radionica neke aktivnosti se fotografiraju i snimaju. Fotografije se objavljuju uz suglasnost roditelja učenika.

Tijek sata radionice Mali izumitelji. Radionica Mali izumitelji s temom Čudesni kućanski aparat provodi se sljedećim aktivnostima: razgovor, crtanje, bojanje i predstavljanje crtež, izložba i analiza procesa psihodramskom tehnikom Tri stolca. Učenici se izražavaju crtanjem izmaštanog čudesnog kućanskog aparata koju bi svaka obitelj poželjela. Nakon što svoje radove predstave u nekoliko rečenica, učenici postavljaju pitanja „izumiteljima“ vježbajući komunikacijske vještine i maštovitost.

Slijedi analiza procesa rada kratkom psihodramskom tehnikom Tri stolca. Tu tehniku učitelj može primjenjivati kao tehniku samoprocjene, refleksije u svakodnevnom radu. Ovom tehnikom učenici i učitelj dobivaju povratne informacije o tijeku radionice, suradnji i emocionalnom stanju sudionika nakon fizičkog pozicioniranjem učenika u prostoru oko stolaca s obzirom na učenikov stav u odnosu na zadano pitanje (npr. Kako smo surađivali? Prvi stolac predstavlja negativni odgovor na pitanje npr. Nismo dobro surađivali. Drugi stolac: predstavlja polovičan odgovor npr. Povremeno smo surađivali. Treći stolac: predstavlja potvrđan odgovor npr. Da, u potpunosti smo surađivali).

Navedena igra potiče na suradnju i suosjećanje, uočavanje kako je „biti u tuđim cipelama“ i ističe važnost razumijevanja nespozazuma, traženja rješenja problema te učenje procesa opraštanja i ispričavanja. Uglavnom se nađe rješenje, a ponekad nespozazum ostane da bi učenici uočili da se nespozazumi ne moraju uvijek razriješiti. Time se razvija empatija, svjesnost o pravu na

vlastite osjećaje i o postojanju različitih doživljavanja.

Prikaz podprojekata *Moj ritam i Stani-kreni!*. Nizom aktivnosti učenici istražuju teme Tijelo kao instrument i Moj ritam i interesi. Raznim oblicima izražavanja (igrom, crtežom, slušajući glazbu i plešući u njenom ritmu i sl.) otkrivaju kako utječu na njih i na njihovo tijelo različiti ritmovi i uče kako se povezati sa sobom i drugima, razvijajući samoregulaciju i komunikaciju.

Učenici nizom proba i priprema prolaze zahtjevan proces upoznavanja osnovnih elemenata dramskog odgoja i izvode kratku točku Rasplesani orkestar na školskom božićnom koncertu.

Tijek procesa podprojekta *Stani-kreni!*. Nakon provođenja niza različitih aktivnosti, igara i vježbi na temu Moj ritam i interesi, učenici osmišljavaju priče, izrađuju likove i scenografiju te snimaju pomake likova. Zatim snimke povezuju u cjelinu tehnikom stop-animacija (tehnika u kojoj se niz fotografija/snimki lika u pokretu spaja i dobiva se iluzija kretanja). Tako dobiven animirani film učenici predstavljaju roditeljima u sklopu Kino-druženja.

Tijek procesa u trećem razredu (školska godina 2023./24.)

U trećem razredu nastavlja se provoditi projekt Tko sam ja? nizom radionica koje istražuju temu Mašta i nastaje podprojekt Mašta može svašta. Nakon što su učenici usvojili osnove dramskog odgoja i naučili većinu nastavnih sadržaja predviđenih kurikulumom od prvog do trećeg razreda, sudjeluju u procesu stvaranja predstave. Predstava nastaje provođenjem niza aktivnosti na temu Mašta. Gledateljima učenici pokazuju koliko su im važne igra i mašta. Predstava se izvodi na smotri učenika osnovnih škola Grada Zagreba LiDraNo i na Danu škole.

Slika 1

Predstava Maštoplov prema igrokazu Ive Milley

Rezultati trogodišnjeg provođenja radionica - praćenje učeničkog razvoja samoprocjenom i refleksijom: aktivnosti i doživljaji učenika

Zaključci o razvoju učenika i razredne zajednice temeljeni su na sustavnom praćenju napretka učenika tijekom tri školske godine nizom osmišljenih pedagoških aktivnosti, refleksivnih i tjelesno-orijentiranih metoda.

Ključna aktivnost u prvom razredu izrada je osobne knjige To sam ja koju svaki učenik vodi tijekom školske godine. U knjizi učenici crtaju i bilježe svoja razmišljanja, osjećaje, doživljaje i promjene – što vole, s kim se druže, najugodnije i najneugodnije trenutke, ono što nisu znali, a što su tijekom godine naučili. Na kraju godine uspoređuju kakvi su bili na početku nastavne godine i što se promijenilo do kraja godine.

U drugom i trećem razredu radionice s razrednim prijateljima (Bubamara i Medo) potiču učenike na introspekciju i razgovor: kakvi su bili na početku godine, što se promijenilo, u čemu su napredovali, tko/što im je pomoglo na tom putu. Uočavaju svoja postignuća u raznim područjima (pisanju i učenju, lakšem rješavanju sukoba i nošenjem s tremom). Time učiteljica prepoznaje emocionalni i socijalni napredak učenika i korištenje naučenog znanja u životnim situacijama.

Od prvog do trećeg razreda koristi se psihodramska tehnika Tri stolca. Tehnika učiteljici daje uvid u stanje u razredu, u razinu usvojenosti određenih vještina i eventualnom potrebom za daljnjom podrškom.

Roditelji na početku i na kraju godine ispunjavaju obrazac svojih zapažanja o napredovanju učenika.

Nakon tri godine primjene projekta *Tko sam ja?* s navedenom generacijom učenika postignuti su značajni pomaci u razvoju svakog učenika i razreda kao zajednice. Emocionalna i socijalna zrelost očitovala se u sposobnosti iskrenog izražavanja osjećaja, mirnijem rješavanju sukoba i boljoj samoregulaciji. Razredna povezanost značajno je ojačala. U školskim vještinama učenici su pokazali veće samopouzdanje u pisanju, govoru, izražavanju misli i rješavanju zadataka.

Iako su neke korištene aktivnosti izvorno terapijske, učitelji njihove elemente mogu uspješno koristiti u razredu, ako i nemaju obrazovanje iz terapijskih pravaca. Ukoliko su učitelji zainteresirani za dublje istraživanje navedenih pristupa mogu se uključiti u kraće edukacije iz osnova dramske pedagogije, uvodnog tečaja iz SE pristupa te terapije igrom u obrazovnom kontekstu.

Zaključak

Trogodišnjim procesom učenja, integrirajući sadržaje radioničkim aktivnostima, učenici su iskusili aktivno učenje u odgojno-obrazovnom procesu. Učeći nastavne sadržaje igrom, istražujući ih nizom metoda i pristupa, doživjeli su zadovoljstvo tijekom procesa učenja istovremeno primjenjujući nova znanja i vještine u stvarnim situacijama nastalim u tom trenutku u razrednom odjeljenju. Sagledavajući s učiteljicom vlastiti napredak tijekom triju godina, svjedočili su zajedničkom odrastanju i razvoju. Učenici od prvog razreda postupno su primjećivali rast kreativnosti, otvorenosti i komunikativnosti te poboljšanje međuodnosa i tolerancije u razredu. Gledajući na pređeni proces, u trećem razredu učenici primjećuju značajan cjeloviti napredak te uočavaju osnažujući doprinos zajednički stvorene podržavajuće atmosfera u kojoj su se osvjedočili da su usavršili određene vještine i znaju i da sa sobom nose alate i iskustva koji će im pomoći u snalaženju i savladavanju izazova četvrtog razreda.

Primjerima iz prakse i opisom integracije dramskog odgoja, elemenata psihodrame i SE pristupa u produženom boravku, pokazala se važnost stalnog stručnog usavršavanja da bi učitelj mogao primjenjivati potrebne alate i strategije za stvaranje poticajnog okruženja u učionici s ciljem očuvanja mentalnog zdravlja i obogaćivanja školskog kurikula, čime se doprinosi stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja u školama. Takav pristup ne zahtijeva velike reforme, već otvorenost, podršku struke i spremnost na profesionalni razvoj.

LITERATURA

Krušić, V. (2014). Okvir za različitost: Razvoj suvremene dramske pedagogije u Hrvatskoj. *Scena*, 1 (2), 56-61.

Ladika, Z. (1970). *Dijete i scenska umjetnost*. Zagreb: Školska knjiga.

Levine, P.A. (2017). *Bu?enje tigra*. Zagreb: Planetopija.

Levine P.A. i Kline M. (2021). *Zaštite svoju djecu od traume - Vodi? za roditelje*. Split: Harfa.

Nikoli? S. (1983). *Scenska ekspresija i psihoanaliza* (str. 22-23). Zagreb: Naprijed.

O'Neill, C. (1995) *Drama Worlds: A Framework for Process Drama*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Stanišić, E. (2004). Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture. *Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika*. 13(2), 67-77. Pribavljeno Travnja 11, 2024, s <http://hrcak.srce.hr/160872>

Terhart, E. (2003). Constructivism and teaching: A new paradigm in general didactics? *Journal of Curriculum Studies*, 35(1), 25-44. Pribavljeno Travnja 9, 2024, s <https://doi.org/10.1080/00220270210163653>

**Teaching (Today for) Tomorrow:
Bridging the Gap between the Classroom and
Reality**

3rd International Scientific and Art Conference
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb in
cooperation with the Croatian Academy of Sciences and
Arts

Creative development workshops in the extended stay program for students in grades 1 to 3 of elementary school Author project Who am I?

Abstract

Extended stay programs in elementary schools provide organized care for children after regular classes, offering an opportunity for integrating various activities, workshops, and projects. Apart from contributing to the exploration of curriculum content, these activities create space and atmosphere for learning through play within peer groups, fostering the development and acquisition of developmentally appropriate social and life skills.

Recognizing that children best meet their developmental needs through exploration, movement, and play, the author's project *Who am I?*, has been developed, using play as the main tool for experiential learning in the extended school program.

Project is implemented through a series of creative-development workshops using methods of drama education, drama games, exercises, and selected techniques of active and body-oriented approaches with elements of child psychodrama.

The integration of these methods aims to achieve educational and developmental goals. Learning becomes implicit and applied within the context of activities, providing support for preserving mental health and enhancing the school curriculum beyond regular classes.

Describing the methods used in creative development workshops and providing examples of work with children in extended stay programs (integrated classes for the first three years of elementary school) will demonstrate the significance and contribution of learning through play in educational work.

Key words:

after-school program; experiential learning; innovative approaches; mental health; play.

Revizija #8

Stvoreno 3 srpnja 2025 07:42:30 od Martina Gajšek

Ažurirano 9 srpnja 2025 16:38:11 od Martina Gajšek